

การสื่อความหมายในงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิง: กรณีศึกษา 10 ศิลปินหญิง ในประวัติศาสตร์ศิลปะ

Interpretation in a Female Artist's Self-Portrait: A Case Study of 10 Female Artists in Art History

ณัฐสุรี เตชะวิริยะทวิสิน

Natsuree Techawiriyataweesin

สาขาวิชาจิตรกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Program in Painting Faculty of Fine and Applied Arts, SuanSunandha Rajabhat University

(Received : Mar 15,2021 Revised : May 19,2022 Accepted : Jun 8,2022)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวม เรียบเรียง และศึกษาผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิง เพื่อนำมาสู่วิเคราะห์รูปแบบศิลปกรรมผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิง และเพื่อวิเคราะห์การสื่อความหมายที่เป็นเนื้อหาสาระของผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิงผ่านการตีความ โดยมีแนวคิดด้านการจัดองค์ประกอบภาพและทฤษฎีสัญศาสตร์หรือสัญวิทยาเป็นแนวคิดและทฤษฎีสำคัญสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการสื่อความหมาย ด้วยวิธีดำเนินการวิจัยแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลจากการวิจัยที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ พบว่า

(1) ผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิง 10 คนที่นำมาศึกษามีคุณค่าในทางประวัติศาสตร์ศิลปะอย่างสูงด้วยความสัมพันธ์ในเชิงรูปแบบกับลัทธิศิลปกรรมในแต่ละยุคสมัยอย่างสอดคล้อง ศิลปินหญิงในแต่ละช่วงเวลาอาศัยรูปแบบสำคัญที่เป็นกระแสของการพัฒนาทางด้านศิลปกรรมเป็นปัจจัยในการสร้างสรรค์ผลงานภาพเหมือนตัวเองให้เกิดเป็นลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นและมีสาระเฉพาะตัว (2) รูปแบบผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิงมีการจัดองค์ประกอบผลงานโดยนำเสนอใบหน้าและลำตัวส่วนบนของตัวเป็นจุดเด่นหรือจุดเน้นของภาพผลงาน โดยที่เทคนิคและลัทธิศิลปะในยุคสมัยต่าง ๆ ที่แตกต่างกันไม่ได้มีผลที่แตกต่างในด้านการนำเสนอรูปแบบของผลงาน การจัดองค์ประกอบของภาพจิตรกรรมจึงเป็นไปตามรูปแบบการวาดภาพเหมือนโดยปกติ แต่อาจแตกต่างในลักษณะของการเน้นการแสดงออกของสีหน้าและสายตาของตัวละครในภาพ (3) ผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิงนั้นมักสื่อความหมายตรงด้านการแสดงออกถึงภาพใบหน้าที่มีต้นแบบจากตัวเองที่เป็นผลจากการมองภาพสะท้อนในกระจกหรือจากภาพถ่ายหรือจากเอกลักษณ์ของใบหน้าของตัวเองเป็นต้นแบบ และแสดงความหมายแฝง 6 ประการ คือ ผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิงมักมีนัยยะแฝงที่เป็นความหมายเชิงลึกอันเกี่ยวข้องกับประเด็นในเรื่องของความเป็นเพศหญิง ในฐานะศิลปินยุคก่อนสมัยใหม่ การที่ศิลปินหญิงใช้ตัวเองเป็นตัวละครสื่อแทนตัวละครในศาสนา การแสดงออกถึงนัยทางเพศที่แสดงออกทางสายตา โครงสร้างใบหน้า รูปร่าง และรูปทรงส่วนบนของร่างกาย การขบขันรูปร่างที่เว้าโค้งหรือแม้แต่การเปลือยร่างกาย การแสดงออกถึงวิถีชีวิตประจำวันที่เป็นผู้หญิงในฐานะชนชั้นกลาง และการเปิดเผยจิตใจสำนึกของศิลปินหญิงที่เสมือนว่าเต็มไปด้วยสุนทรียภาพอันลึกซึ้ง

คำสำคัญ: จิตรกรรมภาพเหมือนตัวเอง ศิลปินหญิง การจัดองค์ประกอบภาพ การสื่อความหมาย

Abstract

The objectives of this research were to collect, compile and study the self-portraits of female artists in order to analyze the art styles of female artists' self-portraits and to analyze the interpretation of the works of female artists. Self-portraits of female artists through interpretation. This research has the concept of image composition and the theory of Semiotic or Semiology, which is an important concept and theory for the analysis of semantic communication data. with a qualitative research method.

The results of objective research found that:

(1) The self-portraits of the ten female artists studied are of high art history with a consistent relationship between styles and artistic ideology in each period. Female artists of each period relied on important patterns that are the current of artistic development as a factor in creating self-portraits to become distinctive and unique. (2) The

female artist's self-portrait style is composed of works by presenting one's face and upper body as the highlight or focus of the work. Whereas the techniques and artistic doctrines of different eras do not differ in the presentation of the styles of the works. The composition of the painting therefore follows the usual painting style. but may differ in the manner of emphasizing the expressions of the facial expressions and eyes of the characters in the picture and (3) the self-portraits of female artists often convey the meaning of self-original facial expressions resulting from the reflection in the mirror or from photographs or from the identity of the face. as a model by expressing 6 connotations: self-portraits of female artists often have connotations that are deeply related to the issue of femininity (feminizes) as pre-modern artist, female artists use themselves as media characters instead of religious characters, expression of sexuality (sexuality) expressed through the eyes. facial structure, shape and upper body contours, emphasizing a contoured figure or bare body, expressing the daily life of a woman as a middle class and the subconscious revelation of a female artist as if full of mysterious aesthetics.

Keyword: self-portrait, female artist, composition, interpretation

บทนำ

ท่ามกลางศิลปินชายที่ได้ผ่านการรับรู้จากผลงานจิตรกรรมตลอดประวัติศาสตร์ก็พบได้ถึงผลงานจิตรกรรมของพวกเขาที่ใช้รูปร่างและใบหน้าของผู้หญิงเป็นหัวข้อในการสร้างสรรค์ผลงานอยู่ตลอดเวลา ซึ่งสิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงอยู่ในสถานะของการเป็นเพศที่ถูกจับจ้องจากความเป็นศิลปินชายในฐานะของรูปลักษณ์ที่สื่อถึงความบริสุทธิ์ ความไร้เดียงสา ความอ่อนโยน นุ่มนวล และแทนค่าความหมายในเชิงสุนทรียภาพได้ง่ายกว่าความเป็นชาย แม้ในบริบทของจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเอง (self-portrait) เป็นภาพตัวแทนของศิลปินที่ถือเป็นหัวข้อสำคัญสำหรับการสร้างงานทัศนศิลป์มาโดยตลอดประวัติศาสตร์ โดยปกติศิลปินตะวันตกมักสร้างงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองเพื่อฝึกทักษะและบันทึกภาพของตัวเองด้วยการมองจากภาพใบหน้าและร่างกายของตัวเองสะท้อนบนกระจก ซึ่งศิลปินอาจแสดงออกด้วยการวาดเขียนเป็นงานจิตรกรรม ภาพวาดเส้น หรือภาพพิมพ์ ก็มักเป็นภาพของศิลปินชายอันเป็นที่รู้จักอยู่จำนวนมาก

แต่ในทางตรงกันข้าม ก็พบว่าศิลปินหญิงจำนวนหนึ่งที่ใบหน้าและบุคลิกตัวเองออกมาผ่านงานจิตรกรรมภาพเหมือนของตัวเองอยู่เช่นกัน แม้ศิลปินหญิงจะมีจำนวนน้อยกว่าศิลปินชายก็ตาม ซึ่งความพิเศษของงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิง (Self-portraits by female artists) ก็คือการที่ภาพเหมือนไม่ใช่ภาพที่สะท้อนความไร้เดียงสาหรือความบริสุทธิ์ของความเป็นสตรีเพศของพวกเธอ แต่ศิลปินหญิงสร้างงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองในฐานะของภาษาภาพที่สื่อความหมายเชิงนัย (connotation meaning) ในเชิงภาพเหมือนตัวตนของพวกเธอ (icon) แต่ไม่ใช่ตัวของพวกเธอเองโดยความเป็นจริงตามที่ตาเห็น แม้ภาพที่ปรากฏเป็นเพียงภาพจิตรกรรมคนเหมือนของศิลปินเองจะมีลักษณะตั้งแต่เรียบง่ายไปถึงความซับซ้อนในรายละเอียดและองค์ประกอบของผลงานก็ตาม แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่านับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 15 เป็นต้นมา จิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิงคือข้อความสำคัญของความเป็นผู้หญิงเองและมันเป็นกระบวนการตรวจสอบสภาวะภายในจิตใจของพวกเธอด้วยไปในตัวผ่านการปฏิบัติการทางด้านจิตรกรรม (Sue Nutton, 2022)

กรณีเช่นนี้จึงนำมาสู่การรวบรวมผลงานจิตรกรรมของศิลปินหญิงที่มีชื่อเสียงในประวัติศาสตร์จำนวน 10 คนมาเป็นตัวอย่าง ซึ่งเป็นการคัดเลือกจากการจัดอันดับและการให้ความสำคัญของเอกสารที่เกี่ยวข้องที่วางด้วยเรื่องของผลงานศิลปินหญิงที่สร้างสรรค์งานจิตรกรรมภาพเหมือนของตัวเองที่โดดเด่น ซึ่งก็ได้แก่ คาเตรีนา ฟัน เฮมัสเซน (Caterina van Hemessen) (ค.ศ.1528-1565) จิตรกรแห่งเฟลมิชเรเนซองส์ (a painter of the Flemish Renaissance) ที่สร้างงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองด้วยเทคนิคสีน้ำมันตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 ซึ่งอาจถือว่าเป็นภาพเหมือนตนเองของศิลปินหญิงที่เก่าแก่ที่สุด และแสดงออกถึงความเป็นเพศหญิง ซึ่งเป็นเรื่องผิดปกตินั้น และยังผิดปกตินี้เป็นภาพเหมือนตนเองที่กำลังปฏิบัติงานอยู่ในอาชีพของตนเอง (Natashamoura, 2021) และอาร์เตมิเซีย เจนติเลสกี (Artemisia Gentileschi) (ค.ศ.1593-1656) จิตรกรหญิงยุคบาโรกสร้างงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเอง (ค.ศ. 1630) ที่มีท่าทางเียวตัวอันแปลกประหลาดมากกว่าการวาดภาพจิตรกรรมบุคคลเหมือนโดยปกติ

ขณะที่ศิลปินในยุคศิลปะสมัยใหม่ (Modern Art) ในช่วงต้นอย่าง แมรี แคสแซท (Mary Cassatt) (ค.ศ.1844-1926) ศิลปินอิมเพรสชันนิสม์ที่วาดจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองด้วยเทคนิคสีน้ำที่เป็นสีที่โปร่งเบาและพราวสร้างคามงามในรูปแบบเฉพาะของตัวเองด้วยการวาดที่ฉับไว อลิซ ไบลี (Alice Bailly) (ค.ศ.1872-1938) ศิลปินหญิงชาวสวิสที่สร้างจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองในปี ค.ศ.1917 แบบสมัยใหม่ด้วยเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ผสมผสานแนวทางแบบฟอวิซึม (Fauvism) ฟิวเจอร์ริซึม (Futurism) ดาดา (Dada) และคิวบิซึม (Cubism) ทามารา เดอ เลมพิกคา (Tamara de Lempicka) (ค.ศ.1898-1980) ศิลปินหญิงชาวโปแลนด์ที่ผสมผสานรูปแบบศิลปะสมัยใหม่นี้โอคิวบิซึม (Neo-Cubism) ฟิวเจอร์ริซึม (Futurism) และอาร์ต เดโค (Art Deco) วาดจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองสำหรับ

ปกหน้านิตยสาร ซึ่งเป็นหนึ่งในภาพเหมือนตนเองของศิลปินหญิงที่มีชื่อเสียงที่สุดในประวัติศาสตร์ศิลปะ ภาพนี้แสดงให้เห็นเธอในที่นั่งคนขับของรถแข่ง เธอสวมหมวกหนังและถุงมือหนัง และสวมผ้าพันคอสีเทา ภาพเหมือนของเธอเป็นตัวแทนของสุนทรียภาพแบบอาร์ต เดโค (Stace, 2020) ลัวส์ ไมลูลู โจนส์ (Lois Mailou Jones) (ค.ศ.1905-1998) ศิลปินสร้างจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองด้วยรูปแบบ จังหวะ และสีเส้นแบบศิลปะแอฟริกันที่อาจเชื่อมโยงกับรูปทรงของประติมากรรมแบบอนารยชน (Primitive Art) จอร์เจ็ต เฉิน (Georgette Chen) (ค.ศ.1906-1993) ศิลปินหญิงชาวสิงคโปร์ที่ถือเป็นศิลปินนานาชาติที่มีรูปแบบจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองที่ได้รับอิทธิพลศิลปะจีนและตะวันตก ฟรีด้า คาห์โล (Frida Kahlo) (ค.ศ.1907-1954) วาดจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองจำนวนหลายภาพที่สื่อสารถึงอารมณ์ความรู้สึกของเธอเอง ตัวอย่างเช่นงานจิตรกรรมชื่อภาพเหมือนตัวเองกับลิงน้อย (Self-Portrait with Small Monkey) ที่มีสัตว์ต่าง ๆ อย่าง ลิง แมงมุม นกแก้ว และสุนัข อยู่ร่วมกันในภาพ (Google Art & Culture, 2021) อมริตา เซอร์-กิล (Amrita Sher-Gil) (ค.ศ.1913-1941) ศิลปินสมัยใหม่ของอินเดียคนสำคัญ สร้างงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองที่แสดงตัวตนข้ามผ่านวัฒนธรรมที่เป็นมรดกความเป็นชาวอินเดียของเธอกับวิถีการวาดภาพแบบสมัยใหม่ของยุโรปในขณะที่เธออาศัยอยู่ที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส (Stace, 2020) และ ยาโยอิ คูซามะ (Yayoi Kusama) (ค.ศ.1929-ปัจจุบัน) ศิลปินหญิงชาวญี่ปุ่นสร้างจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองที่ผสมผสานลักษณะจุดอันไม่สิ้นสุด (polka-dotted) ที่เป็นเอกลักษณ์ของเธอในปี ค.ศ.2010 แสดงให้เห็นถึงรูปแบบอันเป็นเอกลักษณ์ของตัวเองอย่างเด่นชัด (Amanda Scherker, 2019)

จากกรณีตัวอย่างศิลปินหญิงที่สร้างจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองทั้ง 10 คนนี้จึงเป็นประเด็นในการวิจัยด้านศิลปกรรมในเชิงคำถามที่ว่า ผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิงที่ถือเป็นต้นแบบและอิทธิพลทางด้านงานจิตรกรรมที่สำคัญให้กับการสร้างสรรค์จิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิงร่วมสมัยนั้นมีรูปแบบผลงานงานที่โดดเด่นอย่างไร และผลงานของศิลปินเหล่านี้มีเนื้อหาสาระและนัยแฝงเรื่องอะไรบ้าง ซึ่งชุดคำถามตั้งต้นในการวิจัยนี้จึงถือเป็นประเด็นสำคัญของวิจัยนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อรวบรวม เรียบเรียง และศึกษาผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิง
2. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบศิลปกรรมผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิง
3. เพื่อวิเคราะห์การสื่อความหมายที่เป็นเนื้อหาสาระของผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิงผ่านการตีความ

ประโยชน์ที่ได้รับ

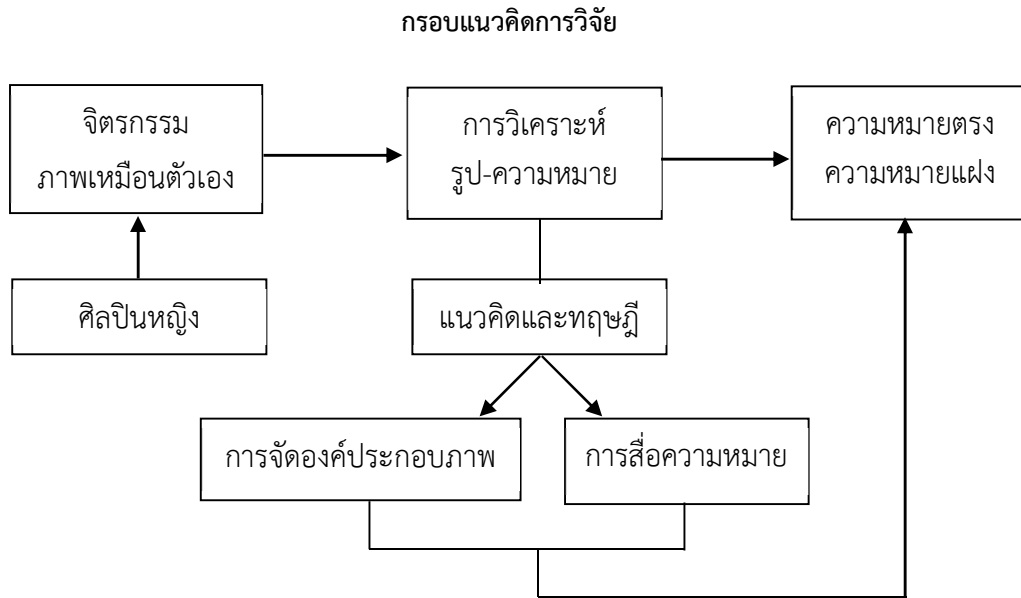
1. ชุดข้อมูลที่เป็นกรรวบรวมและเรียบเรียงผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิงที่เป็นกรณีศึกษาที่สำคัญ
2. ชุดความรู้เชิงวิเคราะห์ในด้านรูปแบบศิลปกรรมผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิงที่เป็นการอธิบายถึงสุนทรียภาพที่เกิดขึ้น
3. ชุดความรู้เชิงวิเคราะห์ในการสื่อความหมายของผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิงอันเป็นสาระสำคัญของผลงานศิลปกรรมที่เป็นนัยแฝงที่สำคัญ

ขอบเขตการวิจัย

1. การวิจัยนี้เป็นการวิจัยในเชิงคุณภาพที่อาศัยการตีความด้วยแนวคิดด้านการสื่อความหมายและองค์ประกอบของภาพ ซึ่งนำไปสู่เนื้อหาสาระเชิงวิเคราะห์ที่ไม่ได้อยู่ในกรอบคิดแบบประวัติศาสตร์ศิลปะแบบตายตัว

2. ผู้วิจัยนำกรณีตัวอย่างผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิงที่โดดเด่นในประวัติศาสตร์ศิลปะด้านทัศนศิลป์จำนวน 10 คน ได้แก่ (1) คาเตรีนา ฟัน เฮเมสเซน (Caterina van Hemessen) (2) อาร์เตมิเซีย เจนติเลสกี (Artemisia Gentileschi) (3) แมรี แคสแซท (Mary Cassatt) (4) อลิซ ไบส์ลีย์ (Alice Bailly) (5) ทามารา เดอ เลมพิกคา (Tamara de Lempicka) (6) ลัวส์ ไมลูลู โจนส์ (Lois Mailou Jones) (7) จอร์เจ็ต เฉิน (Georgette Chen) (8) ฟรีด้า คาห์โล (Frida Kahlo) (9) อมริตา เซอร์-กิล (Amrita Sher-Gil) และ (10) ยาโยอิ คูซามะ (Yayoi Kusama) มารวบรวม เรียบเรียง ศึกษา และวิเคราะห์ เท่านั้น โดยเป็นการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิงที่ถูกอ้างอิงถึงในเว็บไซต์ทางด้านศิลปกรรม เช่น คลังสะสมศิลปะออนไลน์ หอศิลป์ พิพิธภัณฑ์ และข่าวสารด้านศิลปะในระดับนานาชาติมากกว่า 20 เว็บไซต์ โดยวัดได้จากความถี่ที่ได้รับการอ้างอิงถึงผลงานจิตรกรรมชิ้นนั้น ๆ

3. การวิเคราะห์ในวิจัยนี้เน้นไปที่การวิเคราะห์รูปแบบและการสื่อความหมายผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิงโดยไม่ยึดโยงรูปแบบทางศิลปะตามลำดับเวลาในประวัติศาสตร์ศิลป์ เพื่อเป็นการวิเคราะห์ถึงสาระที่ซ่อนในผลงานของศิลปินหญิง

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัยการสื่อความหมายในงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิง
ที่มา : ผู้วิจัย

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดสำหรับการวิเคราะห์ผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิง กรณีศึกษา 10 ศิลปินหญิงในประวัติศาสตร์ศิลปะ ด้านรูปแบบผลงานจิตรกรรมให้แนวคิดการจัดองค์ประกอบภาพงานจิตรกรรม ส่วนด้านการสื่อความหมายผลงานจิตรกรรมอาศัยแนวคิดและทฤษฎีสัญวิทยา (Semiology) หรือสัญศาสตร์ (Semiotics) มาใช้ในการวิเคราะห์และตีความหมายเพื่อให้เข้าถึงสาระของผลงานจิตรกรรม

แนวคิดด้านการจัดองค์ประกอบภาพ

แนวคิดด้านการจัดองค์ประกอบภาพจิตรกรรมเป็นส่วนสำคัญที่เชื่อมโยงกับสุนทรียภาพในเชิงรูปธรรมที่สามารถสัมผัสได้จากการเห็น (visual) ซึ่งหน่วยย่อยสุดหรือธาตุ (element) ของภาพที่เห็นเรียกว่าทัศนธาตุ (visual element) อันประกอบไปด้วยจุด เส้น สี น้ำหนัก รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว และพื้นที่ว่าง ซึ่งศิลปินหรือจิตรกรผู้สร้างสรรค์งานจิตรกรรมก็เป็นผู้ที่ทำการจัดการเพื่อประกอบสร้างทัศนธาตุให้มาอยู่ร่วมกันในภาพ ๆ หนึ่งและนำไปสู่การก่อร่างเป็นภาพผลงานชิ้นใหม่ขึ้นมาที่มีรูปลักษณ์และความหมายเฉพาะ โดยที่ส่วนสำคัญที่สุดของการประกอบสร้างทัศนธาตุให้เกิดเป็นภาพขึ้นมาใหม่ก็คือการจัดองค์ประกอบของภาพให้แสดงถึงจุดเด่น (Emphasis/Dominance) หรือจุดสนใจ (Point of Interest) ที่ชัดเจน จุดเด่นหรือจุดความสนใจในภาพนั้นก็คือส่วนสำคัญของภาพที่ผู้ดูสามารถเห็นได้อย่างชัดเจนเป็นอันดับแรก ซึ่งถือเป็นส่วนที่สามารถแสดงออกถึงความสำคัญของภาพได้อย่างเด่นชัดและยังเชื่อมโยงกับเนื้อหาสาระและความหมายในผลงานชิ้นนั้น ๆ ด้วย (ชุลุด นิมสมอ, 2559) เช่น ในกรณีผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิงจึงมีความชัดเจนว่าภาพที่เป็นส่วนของใบหน้าและร่างกายของศิลปินหญิงที่ถูกสร้างขึ้นในรูปแบบงานจิตรกรรมคือส่วนที่เป็นจุดเด่นหรือจุดความสนใจของภาพ โดยในส่วนนี้ก็ทำหน้าที่ในการแสดงออกถึงสุนทรียภาพหรือความงามในรูปแบบเฉพาะของศิลปินแต่ละคน เป็นต้น

การจัดองค์ประกอบของภาพจึงเป็นเรื่องของความคิดสร้างสรรค์ที่นำมาประยุกต์ใช้จริงด้วยการจัดการทัศนธาตุชิ้นใหม่ให้เกิดเอกภาพในผลงานที่สัมพันธ์กันระหว่างรูปและความหมายหลักในผลงาน ภาพที่ปรากฏเป็นงานจิตรกรรมจึงต้องมีส่วนขับเคลื่อนให้เกิดเป็นองค์ประกอบหลักที่เด่นชัดว่าต้องการนำเสนออะไรและองค์ประกอบร่วมที่เป็นส่วนช่วยให้เกิดการสนับสนุนในรูปลักษณ์และความหมายมีความชัดเจนมากขึ้น (สุชาติ เกาทอง, 2562) ซึ่งการจัดองค์ประกอบภาพในหลายกรณีอาจใช้วิธีการสลับเปลี่ยน การโยกย้าย การหมุน การรื้อองค์ประกอบเดิม เปลี่ยนมุมมองเดิม ๆ ให้เกิดเป็นมุมมองหรือภาพใหม่ ๆ ขึ้น เพื่อให้เกิดองค์ประกอบของภาพที่เป็นภาพลักษณ์เฉพาะตัวของศิลปินผู้สร้างสรรค์ด้วย (สุริยะ ฉายะเจริญ และคณะ, 2564)

กล่าวได้ว่า การจัดองค์ประกอบของภาพเป็นแนวคิดเชิงปฏิบัติที่นำไปสู่การประยุกต์ใช้ของผู้สร้างสรรค์ทั้งโดยตั้งใจหรือไม่ได้ตั้งใจก็ตามและรวมไปถึงเป็นแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์ผลงานจิตรกรรมที่เป็นรูปธรรมในเบื้องต้นได้

แนวคิดด้านการสื่อความหมาย

แนวคิดและทฤษฎีสัญวิทยาหรือสัญศาสตร์ตามที่เฟร์ดีน็อง เดอ โซซูร์ (Ferdinand de Saussure) ได้อธิบายเห็นหลักสำคัญถึงถ้อยคำหรือภาพที่ทำหน้าที่เป็นสัญญาณ (sign) หรือเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์บางอย่างที่สร้างจุดความหมายให้เกิดการตีความได้ โดยสามารถแบ่งองค์ประกอบของสัญญาณออกเป็น 2 ส่วนที่อยู่ร่วมกันคือ รูปสัญญาณ (Signifier) และความหมายสัญญาณ (Signified) ซึ่งรูปสัญญาณคือรูปแบบของข้อความที่ปรากฏอย่างเป็นรูปธรรมหรือสามารถทำความเข้าใจได้ในระดับต้น เช่น ภาพ เสียง ตัวอักษร หรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ไม่ได้มีความหมายของตัวเองจนกว่าจะทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ได้จากความหมายสัญญาณหรือความเข้าใจในเนื้อหาสาระที่เป็นการอธิบายในระดับต้นที่อยู่ร่วมกันกับสัญญาณหนึ่ง ๆ ทั้งรูปสัญญาณและความหมายสัญญาณถือเป็นองค์ประกอบของสัญญาณตามทฤษฎีของโซซูร์ และมันเป็นสิ่งที่ปฏิบัติการใช้ไปด้วยกันและสอดคล้องกันเสมอ (ธีรยุทธ บุญมี, 2551)

ขณะที่แนวคิดสัญวิทยาของโรลันด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes) ชี้ว่า การสื่อความหมายของชุดสัญญาณนั้นประกอบไปด้วยการสื่อความหมายเป็น 2 ระดับ คือ ความหมายตรง (denotation) หรือความหมายที่สื่อมาจากการทำความเข้าใจความหมายสัญญาณได้โดยง่าย มีความเป็นรูปธรรม เป็นความหมายขั้นต้นที่บ่งบอกข้อความได้อย่างชัดเจน และความหมายแฝงหรือความหมายโดยนัย (connotation) อันเป็นความหมายที่แฝงเร้นอยู่ในชุดสัญญาณและซ่อนอยู่ภายใต้ความหมายตรงที่สื่อออกไป (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2555) ความหมายแฝงเป็นสิ่งที่ทำความเข้าใจได้เมื่อผู้ทำการสื่อสารต้องเข้าใจบริบทที่เกี่ยวข้องกับชุดสัญญาณนั้น ๆ เช่น ภาพผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินคือเนื้อหาสาระหลัก ในขณะที่ความหมายที่สัมพันธ์กับบริบททางสังคม ประวัติศาสตร์ การเมือง และวัฒนธรรม คือความหมายแฝงที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใต้ภาพลักษณ์ของผลงานจิตรกรรมที่ปรากฏเป็นรูปธรรม เราจะทำความเข้าใจได้เมื่อสามารถตีความหมายในเชิงบริบทที่เกี่ยวข้องกับภาพจิตรกรรมนั้น ๆ ได้ เป็นต้น

นอกจากนี้ บาร์ตส์ยังเสนอว่ายังมีความหมายในเชิงที่ลึกซึ้งลงไปมากกว่าปกติคือความหมายในเชิงมายาคติ (Myth) โดยเป็นความหมายที่สัมพันธ์กับบริบทในเชิงความเชื่อและวัฒนธรรมที่ถูกบัญญัติขึ้นและดูเหมือนว่าเป็นสิ่งที่ปกติ แต่เมื่อมีการตีความหมายขึ้นก็จะพบกับความหมายเชิงมายาคติที่ซ่อนอยู่ภายในชุดสัญญาณนั้น ๆ (โรลันด์ บาร์ตส์, 2544) การวิเคราะห์ชุดสัญญาณเพื่อเข้าใจความหมายเชิงมายาคตินั้นจึงเป็นการวิเคราะห์ความหมายที่มีปัจจัยสำคัญที่สัมพันธ์กันระหว่างชุดสัญญาณกับวัฒนธรรม ธรรมชาติ และการบัญญัติขึ้นใหม่ ซึ่งมายาคติจึงเป็นการสื่อสารความหมายด้วยคติความเชื่อทางวัฒนธรรมที่ถูกกลบเกลื่อนให้เป็นที่รับรู้เสมือนว่าเป็นสิ่งที่ปกติธรรมดา (จอห์น พอล วอลสัน, 2558) เช่น ภาพผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินที่เราได้เห็นและดูย่อมสามารถนำไปสู่การวิเคราะห์ในเชิงมายาคติได้ ซึ่งภาพนั้นอาจแสดงถึงเรื่องของอัตลักษณ์ของศิลปิน ข้อจำกัดทางสังคมที่ศิลปินอยู่ รสนิยม ความเชื่อทางศาสนา รวมไปถึงสภาวะจิตใจของศิลปิน เป็นต้น

เพราะฉะนั้น จึงหมายความว่าภาพจิตรกรรมที่ปรากฏล้วนมีนัยความหมายที่ซ่อนเร้นอยู่เสมอ ขึ้นอยู่กับการตีความหมายในระดับใด ยิ่งมีการวิเคราะห์และตีความหมายในระดับที่ลึกซึ้งขึ้นเท่าใดก็จะทำให้เกิดความเข้าใจภาพผลงานจิตรกรรมในระดับที่ลึกซึ้งมากขึ้นเท่านั้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ค้นคว้าเอกสาร บทความ หนังสือ อีบุ๊คและสื่อออนไลน์ในการค้นคว้า เพื่อรวบรวมเรียบเรียงข้อมูลสำหรับการศึกษาศิลปะผลงานจิตรกรรมของศิลปินหญิงแล้วนำมาสู่การวิเคราะห์โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์ตามหลักแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องทั้งในด้านองค์ประกอบของภาพและการสื่อความหมายของผลงานที่นำมาศึกษาเพื่อนำไปสู่บทสรุปเป็นชุดความรู้เชิงวิเคราะห์ที่เป็นปลายทางของการวิจัยครั้งนี้

ขั้นตอนการวิจัย

1. ขั้นตอนของการวางแผนเพื่อหาข้อมูลโดยรวมที่เกี่ยวข้องกับงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิงที่โดดเด่นในประวัติศาสตร์
2. รวบรวมและเรียบเรียงข้อมูลผลงานจิตรกรรมที่เป็นกรณีศึกษาเพื่อใช้เป็นชุดข้อมูลหลักในการศึกษาวิเคราะห์
3. ขั้นตอนของการศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนข้อมูลในขั้นต้น
4. การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้เกิดชุดข้อมูลเชิงวิเคราะห์ตามแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องรวมถึงการตีความของผู้วิจัย
5. สรุปและอภิปรายผลข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์เพื่อนำมาเรียบเรียงใหม่ให้เกิดเป็นบทความวิจัยสำหรับเผยแพร่สู่สาธารณะในวารสารวิชาการ

การวิเคราะห์ผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิง

จากการรวบรวม เรียบเรียง และศึกษาผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิงในประวัติศาสตร์ศิลปะจำนวน 10 คน จึงคัดเลือกผลงานจิตรกรรมของศิลปินแต่ละคนจำนวน 10 ชิ้น คือ ภาพเหมือนตัวเอง ของกาเตรีนา ฟัน เฮเมิสเซน (ภาพที่ 2) อาร์เตมีเซีย เจนติเลสกี (ภาพที่ 3) แมรี แคสแซท (ภาพที่ 4) อลิซ ไบส์ลี (ภาพที่ 5) ทามารา เดอ เลมพิกคา (ภาพที่ 6) ลิวส์ ไมลู โจนส์ (ภาพที่ 7) จอร์เจ็ต เฉิน (ภาพที่ 8) ฟรีด้า คาห์โล (ภาพที่ 9) อมริตา เซอร์-กิล (ภาพที่ 10) และยาโยอิ คูซามะ (ภาพที่ 11)

ภาพที่ 2 กาเตรีนา ฟัน เฮเมิสเซน, ภาพเหมือนตัวเอง (Self-portrait) (ค.ศ.1548)

ที่มา: Natashamoura, 2021

ภาพที่ 3 อาร์เตมีเซีย เจนติเลสกี, ภาพเหมือนตัวเอง (Self-Portrait as the Allegory of Painting) (ค.ศ. 1638-39)

ที่มา: Charlotte Stace, 2020

ภาพที่ 4 แมรี แคสแซท, ภาพเหมือนตัวเอง (Self-Portrait) (ค.ศ.1926)

ที่มา: National Portrait Gallery, 2022

ภาพที่ 5 อลิซ ไบลีสี่ , ภาพเหมือนตัวเอง (Self-Portrait) (ค.ศ.1917)
ที่มา: National Museum of Women in the Arts, 2022

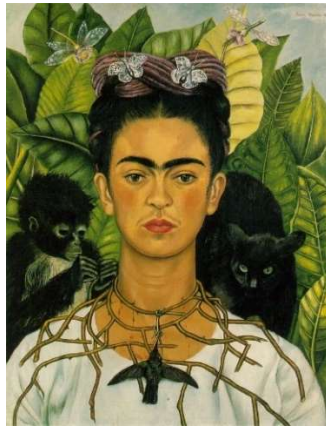
ภาพที่ 6 ทามารา เดอ เลมพิกคา, ภาพเหมือนตัวเองในรถยนต์สีเขียว (Self-Portrait in the Green Bugatti) (ค.ศ.1929)
ที่มา: Charlotte Stace, 2020

ภาพที่ 7 ลัสโล โมโฮโจนส์, ภาพเหมือนตัวเอง (Self-Portrait) (ค.ศ.1940)
ที่มา: Charlotte Stace, 2020

ภาพที่ 8 จอร์เจ็ต เจนิน, ภาพเหมือนตัวเอง (Self-Portrait) (ค.ศ.1946)
ที่มา: Bailey, 2020

ภาพที่ 9 ฟรีด้า คาห์โล, ภาพเหมือนตัวเองกับสร้อยคอหนามและนกฮัมมิงเบิร์ด (Self-Portrait with Thorn Necklace and Hummingbird) (ค.ศ.1940)
ที่มา: Charlotte Stace, 2020

ภาพที่ 10 อมริตา เซอร์-กิล, ภาพเหมือนตัวเองแบบชาวตาฮีตี (Self-Portrait as a Tahitian) (1934)
ที่มา: Charlotte Stace, 2020

ภาพที่ 11 ยายโยอิ คูซามะ, ภาพเหมือนตัวเอง (Self-Portrait TWAY) (ค.ศ.2010)

ที่มา: Amanda Scherker, 2019

การจัดองค์ประกอบงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิง

ผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิงมีการจัดองค์ประกอบผลงานโดยนำเสนอใบหน้าและลำตัวส่วนบนของตัวเองเป็นจุดเด่นหรือจุดเน้นของภาพผลงาน ศิลปินส่วนใหญ่มักสร้างงานจิตรกรรมที่แสดงท่าทางของสายตาท่าที่จ้องมองออกมาปะทะผู้ดู ซึ่งสอดคล้องกับการปฏิบัติกรวาดภาพเหมือนของตัวเองด้วยการจ้องมองไปที่กระจกที่สะท้อนใบหน้าของตัวเองอันเป็นที่นิยมของศิลปินทั้งหญิงและชายมาโดยตลอด

รูปแบบ เทคนิค และลัทธิศิลปะผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิง

ผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิงในยุคสมัยต่าง ๆ ศิลปินหญิงแต่ละคนมีแนวทางการสร้างสรรค์ร่วมกับลัทธิทางศิลปะหรือแนวทางการแสดงออกทางจิตรกรรมที่สอดคล้องกับลัทธิทางศิลปะในยุคสมัยนั้น ๆ โดยรวมทั้งสิ้น 13 ลัทธิทางศิลปะหรือแนวทางการแสดงออกทางจิตรกรรม คือ (1) ศิลปะเฟรมมิช เรอเนสซองส์ (Flemish Renaissance) (2) ศิลปะบาโรกแบบอิตาลี (Italian Baroque) (2) ศิลปะลัทธิอิมเพรสชันนิสม์ (Impressionism) (3) ศิลปะหัวก้าวหน้าของสวิสเซอร์แลนด์ (Swiss avant-garde) (4) ศิลปะลัทธิโฟวิสม์ (Fauvism) (5) ศิลปะลัทธิเซอร์เรียลลิสม์ (Surrealism) (6) ศิลปะลัทธิคิวบิสม์ (Cubism) (7) ศิลปะลัทธิฟิวเจอริสม์ (Futurism) (7) ศิลปะอาร์ต เดโค (Art Deco) (8) ศิลปะรูปแบบนันยาง (Nanyang style) (9) ศิลปะแนวมัจฉิล เรียลลิสม์หรือศิลปะแนวมัจฉิล (magical realist) (10) ศิลปะสมัยใหม่อินเดีย (Modern Indian Art) (11) ศิลปะเชิงสตรีนิยม (Feminism) (12) ศิลปะป๊อป (Pop Art) และ (13) ศิลปะร่วมสมัย (Contemporary Art) โดยรูปแบบ เทคนิค และลัทธิศิลปะ (ism) ที่แตกต่างกันอาจจะไม่ได้มีผลมากเท่าใดนักกับรูปแบบการจัดองค์ประกอบภาพเหมือนตัวเอง เนื่องจากองค์ประกอบหลักของผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนของตัวเองเน้นไปที่การนำเสนอใบหน้าและลำตัวส่วนบนของศิลปินเองที่เป็นต้นแบบ

การสื่อสารความหมายผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิง

การสื่อสารความหมายผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิงมักสื่อและแสดงความหมายตรงที่สอดคล้องกับการสร้างสรรค์จิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินชายเช่นกัน นั่นหมายความว่าแสดงออกถึงภาพใบหน้าที่มีต้นแบบจากตัวเองที่เป็นผลจากการมองภาพสะท้อนในกระจกหรือจากภาพถ่ายหรือจากเอกลักษณ์ของใบหน้าของตัวเองเป็นต้นแบบ แต่มีข้อแตกต่างระหว่างกันในเรื่องของเอกลักษณ์การสร้างสรรคงานจิตรกรรมแบบเฉพาะตัว (individual painting) ขณะที่ในด้านของการสื่อความหมายแฝง (connotation meaning) นั้น สามารถวิเคราะห์ได้ถึงที่ความสอดคล้องกับการตีความเชิงนัยแฝง 6 ประการ คือ (1) ผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิงมักมีนัยยะแฝงที่เป็นความหมายเชิงลึกลับเกี่ยวกับประเด็นในเรื่องของความเป็นเพศหญิง (feminizes) ในฐานะศิลปินยุคก่อนสมัยใหม่ เช่น ผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของคาเทรีนา ฟัน เฮเมสเซน (Caterina van Hemessen) และอาร์เตมิเซีย เจนติเลสกี (Artemisia Gentileschi) เป็นต้น (2) การที่ศิลปินหญิงใช้ตัวเองเป็นตัวละครสื่อแทน (represent) ตัวละครในศาสนา เช่น ผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของอาร์เตมิเซีย เจนติเลสกี (Artemisia Gentileschi) เป็นต้น (3) การแสดงออกถึงนัยทางเพศ (sexuality) ที่แสดงออกทางสายตาท่า โครงสร้างใบหน้า รูปร่าง และรูปทรงส่วนบนของร่างกาย เช่น ผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของของทามารา เดอ เลมพิกกา อมริตา เซอร์-กิล (Amrita Sher-Gil) และจอร์เจ็ต เดน เป็นต้น (4) การขับเน้นรูปร่างที่เวิ้งว้างหรือแม้แต่การเปลือยร่างกาย (nudity) ก็ตาม เช่น ผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของฟริดา คาห์โล (Frida Kahlo) และอมริตา เซอร์-กิล (Amrita Sher-Gil) เป็นต้น (5) การแสดงออกถึงวิถีชีวิตประจำวันที่เป็นผู้หญิงในฐานะชนชั้นกลาง ผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของแมรี แคสแซท (Mary Cassatt) เป็นต้น และ (6) จิตใต้สำนึกของศิลปินหญิงที่เสมือนว่าเต็มไปด้วยสุนทรียภาพอันลึกลับ เช่น ผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเอง

ของอาร์เตมิเซีย เจนติเลสกี (Artemisia Gentileschi) อลิซ ไบล์ลี (Alice Bailly) จอร์เจ็ต เฉิน (Georgette Chen) ฟรีด้า คาห์โล (Frida Kahlo) ลัวส์ ไมลู โจนส์ (Lois Mailou Jones) และอมริตา เซอร์-กิล (Amrita Sher-Gil) และยาโยอิ คูซามะ (Yayoi Kusama) เป็นต้น

สรุปผล

ทั้งหมดนี้ จากการรวบรวม เรียบเรียง ศึกษา และวิเคราะห์ผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิงสามารถนำมาสู่ข้อสรุปตามวัตถุประสงค์ได้ว่า

ผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิง 10 คนที่นำมาศึกษามีคุณค่าในทางประวัติศาสตร์ศิลปะอย่างสูง โดยทำหน้าที่เป็นตัวแทนความเป็นตัวตนเฉพาะของศิลปินหญิงที่เท่าเทียมกับผลงานของศิลปินชายได้อย่างโดดเด่น โดยการวิจัยนี้ถือว่าการรวบรวม เรียบเรียง และศึกษาผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิงอย่างเป็นระบบภายใต้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิงมีการจัดองค์ประกอบผลงานโดยนำเสนอใบหน้าและลำตัวส่วนบนของตัวเองเป็นจุดเด่นหรือจุดเน้นของภาพผลงาน ศิลปินส่วนใหญ่มักสร้างงานจิตรกรรมที่แสดงท่าทางของสายตาที่จ้องมองออกมาปะทะผู้ดู ซึ่งสอดคล้องกับการปฏิบัติกรวาดภาพเหมือนของตัวเองด้วยการจ้องมองไปที่กระจกที่สะท้อนใบหน้าของตัวเองอันเป็นที่นิยมของศิลปินทั้งหญิงและชายมาโดยตลอด เช่น งานจิตรกรรมของกาเตรีนา ฟิน เฮมิสเซน แมรี แคลสแซท และลัวส์ ไมลู โจนส์ เป็นต้น นอกจากนี้ ผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิงมีการจัดองค์ประกอบผลงานโดยนำเสนอใบหน้าและลำตัวส่วนบนของตัวเองเป็นจุดเด่นหรือจุดเน้นของภาพผลงาน โดยที่เทคนิคและลัทธิศิลปะในยุคสมัยต่าง ๆ ที่แตกต่างกันไม่ได้มีผลที่แตกต่างในด้านการนำเสนอรูปแบบของผลงานเนื่องจากหัวข้อการสร้างสรรค์ที่ว่าด้วยเรื่องของผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองเป็นเกณฑ์บังคับให้ศิลปินต้องแสดงออกถึงรูปลักษณ์ของตัวเองให้เป็นจุดเน้นในผลงาน การจัดองค์ประกอบของภาพจิตรกรรมจึงเป็นไปตามรูปแบบการวาดภาพเหมือนโดยปกติ แต่อาจแตกต่างในลักษณะของการเน้นการแสดงออกของสีหน้าและสายตาของตัวละครในภาพผลงานที่อาจจะมองไปทางอื่นหรือไม่ก็มองออกมายังผู้ดู อาจจะกล่าวได้ว่า หัวข้อที่ว่าด้วยเรื่องการวาดภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิงนั้นก็เป็นการวาดภาพที่บันทึกรูปลักษณ์ภายนอกที่ซ่อนอารมณ์ความรู้สึกของตัวเองไว้ภายในภาพด้วยรูปแบบที่อยู่ในกรอบของการวาดภาพเหมือน (portrait) โดยปกติ เช่น งานจิตรกรรมของกาเตรีนา ฟิน เฮมิสเซน แมรี แคลสแซท อลิซ ไบล์ลี ฟรีด้า คาห์โล และยาโยอิ คูซามะ เป็นต้น ซึ่งในส่วนนี้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยในข้อที่สอง

การสื่อสารความหมายผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิงมักสื่อและแสดงความหมายตรงที่สอดคล้องกับการสร้างสรรค์จิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินชาย เนื่องด้วยการแสดงออกในเชิงรูปแบบ เทคนิค และลัทธิศิลปะจะมีความแตกต่างกัน เนื่องด้วยเป็นการแสดงออกถึงเอกลักษณ์การสร้างสรรค์งานจิตรกรรมแบบเฉพาะตัว (individual painting) ก็ตาม แต่ในด้านการสื่อสารความหมายนั้น ผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิงมักมีนัยยะแฝงที่เป็นความหมายเชิงลึกอันเกี่ยวข้องกับประเด็นในเรื่องของความเป็นเพศหญิง (feminizes) ที่ซ่อนอยู่ในผลงานอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของนัยยะทางเพศ (sexuality) ที่แสดงออกทางสายตา โครงสร้างใบหน้า รูปร่าง และรูปทรงส่วนบนของร่างกาย เช่น งานจิตรกรรมของทามารา เดอ เลมพิกกา และจอร์เจ็ต เฉิน เป็นต้น รวมไปถึงการแสดงลักษณะของการขบขันรูปร่างที่เว้าโค้งหรือแม้แต่การเปลือยร่างกาย (nudity) ก็ตาม เช่น งานจิตรกรรมของอมริตา เซอร์-กิล เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ย่อมสื่อสะท้อนความหมายเชิงนัยของการเล่าเรื่องราวของจิตใต้สำนึกของศิลปินหญิงที่เสมือนว่าเต็มไปด้วยสุนทรียภาพอันลึกลับ เช่น งานจิตรกรรมของอาร์เตมิเซีย เจนติเลสกี ลัวส์ ไมลู โจนส์ และฟรีด้า คาห์โล เป็นต้น ผลงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิงนั้นมักสื่อและแสดงความหมายตรงที่สอดคล้องกับการสร้างสรรค์จิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินชายมีนัยแฝงเกี่ยวข้องกับประเด็นในเรื่องของความเป็นเพศหญิงที่ซ่อนอยู่ในผลงาน การแสดงออกนัยทางเพศด้วยสายตา ใบหน้า รูปร่าง และรูปทรงส่วนบนของร่างกาย รวมไปถึงการแสดงลักษณะของการขบขันรูปร่างที่เว้าโค้งหรือแม้แต่การเปลือยร่างกาย สิ่งเหล่านี้ย่อมสื่อสะท้อนความหมายเชิงนัยของการเล่าเรื่องราวของจิตใต้สำนึกของศิลปินหญิงที่เสมือนว่าเต็มไปด้วยสุนทรียภาพอันลึกลับน่าค้นหา

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยในประเด็นการสื่อความหมายในงานจิตรกรรมภาพเหมือนตัวเองของศิลปินหญิงโดยมีกรณีศึกษา 10 ศิลปินหญิงในประวัติศาสตร์ศิลปะ ซึ่งหากนำกรณีศึกษาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์อาจนำไปสู่ชุดข้อมูลเพิ่มเติมหรือชุดข้อมูลใหม่ที่จะเป็นประโยชน์ต่อวิชาการด้านศิลปกรรมอย่างมากขึ้นด้วย

บรรณานุกรม

- จอห์น นพดล วสินสุนทร. (2558). โรลันด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes) มายาคติ (Myth) และในแบบหลังโครงสร้างสัญวิทยา (Post-Structural Semiology). สืบค้น 18 ตุลาคม, จาก <http://johnnopadon.blogspot.com/2015/10/roland-barthes-myth-post-structural.html>
- ชูด นิมเสมอ. (2559). องค์ประกอบของศิลปะ = Composition of art. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2555). สัญวิทยา โครงสร้างนิยม หลังโครงสร้างนิยม กับการศึกษาประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2551). การปฏิวัติศาสตร์ของโซซูร์ เส้นทางสู่โพสต์โมเดิร์นนิส. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- โรลันด์ บาร์ตส์. (2544). มายาคติ. (วรรณพิมล อังคศิริสรพ, ผู้แปล) กรุงเทพฯ: คบไฟ.
- สุชาติ เถาทอง. (2562). วิธีคิดทางศิลปะออกแบบขั้นสูง คีตวิเคราะห์ สังเคราะห์ บูรณาการความรู้ใหม่. ชลบุรี: คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สุริยะ ฉายะเจริญ และคณะ. (2564). หลักการวิเคราะห์และการตีความแก่นความรู้ทางศิลปะออกแบบขั้นสูง. รายงานการประชุมวิชาการวิจัย และงานสร้างสรรค์ศิลปกรรมสถาปัตยกรรม ครั้งที่ 6: When Architecture meet Art. พิษณุโลก: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ศิลปะและการออกแบบ มหาวิทยาลัยนเรศวร
- Bailey, Stephanie. (2020,). *Georgette Chen: An Inimitable Pioneer of the Nanyang Style*. Retrieved 25 November 2020, from <https://ocula.com/magazine/features/georgette-chen-pioneer-of-the-nanyang-style/#oc-col-1>
- Google Art & Culture. (2021). *10 Self-Portraits By Women Artists*. Retrieved 24 February 2021, from <https://artsandculture.google.com/story/10-self-portraits-by-women-artists/nAjyCun4qsH7Jg>
- Natashamoura. (2021). *First self-portraits painted by women*. Retrieved 24 February 2021, from <https://womennart.com/2021/02/24/first-self-portraits-painted-by-women/>
- National Museum of Women in the Arts. (2022). *Alice Bailly Self-Portrait*. from <https://nmwa.org/art/collection/self-portrait/>
- National Portrait Gallery. (2022). *Mary Cassatt Self-Portrait*. from https://npg.si.edu/object/npg_NPG.76.33
- Nutton, Sue. (2022). *Self portraits by female artists*. from <https://artuk.org/discover/curations/self-portraits-by-female-artists>
- Scherker, Amanda. (2019). *Why Female Artists Have Used the Self-Portrait to Demand Their Place in Art History*. Retrieved 15 May 2019, from <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-female-artists-self-portrait-demand-place-art-history-05-13-19>
- Stace, Charlotte. (2020). *10 Most Famous Self-Portraits by Female Artists*. Retrieved 22 October 2020, from <https://www.dailyartmagazine.com/female-artist-self-portraits/>